

ANTWOORD

VAN GEDEPUTEERDE STATEN

OP VRAGEN VAN

A.L. Koning (PvdA), R. Klumpes (GL), A.H.K. van Viegen (PvdD), P.J. Rijken (CDA), H. van Dieren (SGP), R.M.L. Nelisse (VVD), J.N. Blade (D66), W.M. Bakx (50PLUS), J.W.A. Struijlaard (Groep Zuid-Holland)
(d.d. 17 september 2018)

Nummer

3445

Onderwerp

Landbouwakkoord Zuid-Holland

Aan de leden van Provinciale Staten

Toelichting vragensteller

In juli heeft het Planbureau voor de Leefomgeving een essay uitgebracht¹ waarin uiteengezet wordt wat nodig is voor een broodnodige koersverandering in de landbouw. In het essay wordt beklemtoond dat boeren amper bewegingsruimte hebben om hun bedrijf te verduurzamen. Daarom wordt in het essay opgeroepen tot een landbouwakkoord tussen bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld, overheden en boerenorganisaties, waarin gezamenlijk een wenkend perspectief voor de Nederlandse landbouw wordt neergezet en waarin partijen afspraken maken over hun rollen en de instrumenten die nodig zijn voor een koerswijziging.

Zaterdag 8 september presenteerde minister Schouten de kabinetsambitie om te gaan naar een kringlooplandbouw.²

De transitie naar een duurzame landbouw is ook een ambitie in Zuid-Holland. Dit is in onze ogen goed voor de boeren, het milieu, de natuur en de omwonenden. Wij zijn daarom groot voorstander van zo'n transitie en zien mogelijkheden dit regionaal op te pakken, bijvoorbeeld met een landbouwakkoord.

1. *Deelt u, zoals wij, de conclusie van het kabinet dat er een omslag nodig is naar een kringlooplandbouw in 2030? Zo nee, waarom niet?*

Antwoord

Ja, Gedeputeerde Staten delen uw conclusie dat een omslag naar een nieuwe landbouw- en voedselketen nodig is. Uw Staten hebben daartoe besloten in de PS-vergadering van 29 juni 2016 met de vaststelling van het Ambitiedocument InnovatieAgenda Duurzame Landbouw "Samen voor een flinke sprong". Dit

---

¹ Planbureau voor de Leefomgeving, 'Koerswijziging Landbouw vraagt om een Landbouwakkoord', 3 juli 2018 <http://www.pbl.nl/nieuws/nieuwsberichten/2018/koerswijziging-landbouw-vraagt-om-een-landbouwakkoord>

² <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/nieuws/2018/09/08/minister-schouten-wil-omslag-naar-kringlooplandbouw-nu-inzetten>

Ambitiedocument was het resultaat van een strategische verkenning naar de ontwikkelingen in de grondgebonden landbouw. PS heeft toen de volgende ambitie en doelen vastgesteld:

“De provinciale Ambitie voor duurzame landbouw in het Ambitiedocument luidt als volgt: “Verduurzaming landbouwketen en voedselketen met gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen met een duurzame innovatieaanpak. Dit doen we met proeftuinen; een zichtbare plek waar de provincie samen met koplopers in de landbouw- en voedselketen duurzame landbouw uitprobeert en ontwikkelt in het proefveld Zuid-Holland. Dit ondersteunen wij mede door het Platform Duurzame Landbouw.”

Deze ambitie is vertaald in de volgende doelen:

A: Verbeteren kwaliteit van de leefomgeving via verduurzaming door:

- *Sluiten van kringlopen van grondstoffen;*
- *Versterken van regionale voedselketens;*
- *Versterken biodiversiteit bij normale agrarische bedrijfsvoering door nieuwe verdienmodellen.*

B: Versterken van volhoudbare sterke economische sector:

- *Landbouwsector als sterke economisch cluster op lange termijn in stand houden.*

De provincie realiseert de ambitie met een veranderaanpak gericht op het stimuleren en faciliteren van duurzame innovatieaanpak via verschillende proeftuinen in het proefveld Zuid-Holland met het vernieuwingsnetwerk Platform Duurzame Landbouw en een Kennis- en Ontwikkelprogramma”

Een van de doelen is het sluiten van kringlopen van grondstoffen. Dit duidt ons college als kringlooplandbouw en als het werken aan een circulaire landbouw en economie.

De provincie Zuid-Holland loopt met haar veranderaanpak, haar resultaten en haar netwerk momenteel voorop. We kunnen ons zelf zien als een koploper. Wat hebben we tot nu toe bereikt:

- Door middel van het netwerk van de Voedselfamilies brengen we koplopers in de keten bij elkaar die willen innoveren. Hier is het netwerk Voedselfamilies uit ontstaan en een samenwerking met de kennispartijen.
- We financieren en faciliteren proeftuinen (€ 14 miljoen POP-middelen). De eerste proeftuinen zijn in 2017 net gestart en ook dit jaar gaan er weer verschillende starten. Tot nu toe hebben 34 proeftuinen een subsidie gekregen voor een totaal bedrag van € 7.055.000,-.
- In deze periode wordt de ingediende proeftuinen beoordeeld van de openstelling van 2018. De toegekende proeftuinen kunnen dan in 2019 starten.
- Juist de resultaten van deze proeftuinen kunnen en zullen bijdragen aan de verandering en de verduurzaming van de landbouw.
- Naast de ondersteuning via de proeftuinen wordt ook de verduurzaming van de landbouw op andere manieren ondersteund en gefaciliteerd oa via gebiedsprogramma's in samenwerking met gemeentes en regiopartners. Enkele voorbeelden hiervan zijn de Groene Cirkel Akkerbouw (Hoeksche Waard, Goeree Overflakkee en Voorne Putten), Groene Cirkel Kaas met kaasfabriek de Graafstroom, het Innovatienetwerk Midden Delfland (MIND), gebiedsprogramma Alblasserwaard en de proeftuin Krimpenerwaard. Hier

wordt samengewerkt in netwerken met ketenpartners aan duurzame verdienmodellen.

- Afspraken met LTO over verduurzaming van intensieve veehouderijen
- Buitenland van Rhooon (akkernatuur)
- Natuurcoöperatie Krimpenerwaard
- Boeren voor Natuur bij Hoeve Biesland
- Natuurboerderij de Goeij

De visie van Minister Schouten bevestigt dat wij in Zuid-Holland op de goede weg zijn. Het is was niet voor niets dat Minister Schouten haar visie presenteerde in Zuid-Holland bij Hoeve Biesland, onze landbouw pionier Jan Duyndam.

2. *Zo ja, welke gevolgen heeft deze conclusie voor de Zuid-Hollandse inzet rondom het Europese gemeenschappelijk landbouwbeleid?*

Antwoord

Op basis van de gekozen ambities en doelen is onze inzet via het IPO gericht op de verduurzaming van de landbouw- en voedselketen. Onze inzet is terug te vinden in de kernpunten van het IPO die gericht is op de verduurzaming van de landbouw via innovaties en inzet op kringlooplandbouw. Ook de uitwerking van het klimaatakkoord is daarbij belangrijk. Bij de uitwerking van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid op nationaal niveau leveren wij inbreng via een Nationaal Strategisch GLB-plan. GS vindt het belangrijk dat de nieuwe GLB-middelen ingezet worden voor duurzame innovaties, ketensamenwerking en implementatie van duurzame maatregelen. Daarmee wordt zowel het uitproberen als het uitvoeren door boeren ondersteund op weg naar een circulaire cq. Kringlooplandbouw.

3. *Welke invloed heeft dit op de lopende verkenning duurzame landbouw?*

Antwoord

In het traject van Verkenningen door uw Staten is aangegeven dat in feite de strategische verkenning voor duurzame landbouw met de vaststelling van het Ambitiedocument is afgerond. Dat was de derde stap in de strategische verkenning (zie brief gedeputeerde Baljeu van 20 februari 2018-bijlage 3). Wij beschouwen dit Ambitiedocument als uw kader voor de uitvoering. Op basis daarvan is de uitvoering gestart met de Uitvoeringsagenda Innovatie Duurzame Landbouw (GS-4-10-2016) die wij aan PS hebben toegestuurd. Verder hebben wij u op de hoogte gehouden via de Voortgangsrapportages Groen 2016 en 2017 en de Begroting 2018.

Gezien ons antwoord op vraag 1 dat de omslag nodig is, dat uw Staten dat ook hebben besloten en wij nu met de uitvoering bezig zijn heeft dit geen invloed op uw beleid en de uitvoering. Daarom is in de technische sessie van 14 maart 2018 en van 26 september 2018 de stand van zaken van de uitvoering aangegeven.

4. *Wanneer verwacht u ons het resultaat van die verkenning te kunnen sturen?*

Antwoord

In het Kaderbesluit Groen (gewijzigd statenvoorstel nr. 7100; PS vergadering van 27 juni 2018) is door ons college een vooruitblik gegeven op wat er nodig is voor het

vervolg in de volgende coalitieperiode en een indicatie gegeven voor de financiële middelen. Wij beschouwen dat als de uitkomst van de Verkenningfase. Na de fase van experimenteren en innoveren die in 2016 is begonnen en zich nog veel verder zal moeten ontwikkelen, volgt de fase van verbreden en versnellen. In de volgende coalitieperiode kan hiermee een start worden gemaakt om op lange termijn de verduurzaming van de landbouw- en voedselketen te krijgen en de ambitie voor duurzaam, gezond en betaalbaar eten voor iedereen in Zuid-Holland ook te realiseren.

Voor de volledigheid hieronder de tekst van het Kaderbesluit Groen:

In 2016 is gestart met de eerste proeftuinen en het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland. De Zuid-Hollandse Voedsel families is in werking, het Kennisteam is er en ook de proeftuinen gaan de komende jaren resultaat opleveren. De Zuid-Hollandse Voedsel families zullen eind van dit jaar hun toekomstbeelden hebben geconcretiseerd en dit betekent dat de vervolgfase van versnellen en verbreden van de innovaties kan gaan starten in 2019-2022. De huidige financiële POP3 subsidiemiddelen worden in 2018-2019 beschikt. Voor deze volgende fase van versnellen en verbreden is nieuwe financiering en ondersteuning van dit InnovatieNetwerk nodig en de tweede ronde van proeftuinen en verbreden van de bestaande proeftuinen. Dat is in de volgende collegeperiode aan de orde en legt daarmee beslag op het toekomstige budget. Dit past in het traject van de Strategische Verkenningen met het oog op de volgende begrotingscyclus, als ook de coalitieonderhandelingen voor een volgend college. Financiering kan dan verschillende vormen aannemen van subsidies, tot investeringsbijdrage tot een revolving fund. De eerste voorlopige indicatie is dat voor deze volgende fase van Versnellen enkele tientallen miljoenen nodig zijn waarvan een deel misschien via POP4 kan.

Minister Schouten verwacht in het voorjaar van 2019 concrete afspraken op papier te hebben.

5. *Verwacht u dat de provincies (eventueel via het Interprovinciaal Overleg) gaan deelnemen aan de gesprekken rondom die concrete afspraken? Zo ja, kunt u aangeven welke concrete voorstellen u wilt bepleiten namens Zuid-Holland?*

Antwoord

Het is nog onduidelijk hoe de afspraken tot stand gaan komen maar wij verwachten zeker dat de provincie eventueel via het IPO aan deze gesprekken gaan deelnemen. Met ons mooie programma en uitvoering kunnen wij laten zien dat er resultaten geboekt kunnen worden en wij stellen graag onze kennis en ervaring beschikbaar. Wij weten uit onze contacten dat de gekozen aanpak met proeftuinen, kennis- en ontwikkelprogramma en het verandernetwerk Voedsel families en onze Groene Cirkels bij het ministerie van LNV bekend is en wordt gevolgd.

6. *De provincie Zuid-Holland is een provincie waarin de landbouw een belangrijke rol speelt, zo wordt duidelijk uit de visie voor de rijke groenblauwe leefomgeving. Hierin staat dat in nieuwe samenwerkingsverbanden de landbouw- en voedselketen*

verduurzaamd kunnen worden³. Maakt dit ons niet dé provincie om deze handschoen op te pakken en te komen tot een provinciaal landbouwakkoord?

Antwoord

Provincie Zuid-Holland heeft deze handschoen natuurlijk al opgepakt. Al vanaf 2016 zijn wij bezig met partijen uit de landbouw- en voedselketen via de Zuid-Hollandse Voedselfamilies en via verschillende Groene cirkels om de verduurzaming van de landbouw- en voedselketen handen en voeten te geven met koplopers. Dit doen we op basis van onze gezamenlijke ambitie en gericht op de uitvoering via de proeftuinen of andere samenwerkingsverbanden met onze landbouwpioniers.

In het antwoord op vraag 1 hebben wij al aangegeven wat er bereikt is en wat er gedaan wordt.

In de volgende fase van Verbreden en Versnellen gaan we verder met deze aanpak gericht op nieuwe samenwerkingsverbanden en ook met bestaande partijen uit de keten. Wij merken dat zij de urgentie om te werken aan een transitie van de landbouw- en voedselketen zien en hieraan willen werken zoals bijvoorbeeld blijkt uit een nieuwe Groene Cirkel met FarmFrites en de mogelijke samenwerking met FrieslandCampina. Ook wordt er gewerkt aan de samenwerking met het Sustainable Food Initiatieve waarbij Unilever een belangrijke speler is.

Zuid-Holland is een dichtbevolkte provincie met een enorme afzetmarkt en het enorme kansen om nieuwe lokale ketens met duurzaam, gezond en betaalbaar eten op te bouwen. Sterkere lokale voedselketens verstevigen de toekomst van de sector, het milieu en de natuur. Met de proeftuinen kunnen we samenwerken aan het opbouwen van nieuwe voedselketens en met de nieuwe samenwerkingsverbanden in de volgende coalitieperiode.

GS heeft laten zien dat zij deze handschoen oppakt, samen met PS, En dat is gelukt; er zijn proeftuinen, er is een kennis- en ontwikkelprogramma en het verandernetwerk Zuid-Hollandse Voedselfamilies. Daar mogen we best trots op zijn. U kunt dit zelf weer ervaren op 18 oktober met de Oogstdag en Oogstmarkt (www.zuid-holland.nl/oogstweek)

Voor uitgebreidere informatie verwijzen wij naar de Voortgangsrapportage Groen 2017 en naar www.voedselfamilies.nl .

7. *Een provinciaal landbouwakkoord biedt, in onze ogen, kansen om onze rol, regionale kennis en ervaring in te zetten voor een transitie in de landbouw en de belangen van onze boeren, omwonenden en natuur optimaal te dienen, zowel in ons provinciaal beleid, als richting het rijk en Europa? Deelt u deze opvatting? Zo nee, waarom niet?*

Antwoord

De provincie onderneemt nu al een breed palet aan activiteiten in het kader van de transitie naar een duurzame landbouw- en voedselketen. Daarin spelen de ketenpartners een belangrijke rol. Wij sluiten een provinciaal landbouwakkoord niet uit als daar door partijen uit de landbouw- en voedselketen om gevraagd wordt en het

³ Ontwerp visie Rijke groenblauwe leefomgeving, hoofdstuk 5 'Landschap en duurzame landbouw', p. 14, https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/19111/ontwerp_visie_rijke_groenblauwe_leefomgeving.pdf

helpt bij de realisatie van onze ambitie en het bereiken van onze doelen. Momenteel zien wij meer in een landelijk akkoord als aanvulling op onze reeds ingezette aanpak waarbij nieuwe samenwerkingsverbanden zeker nodig zijn en al aan het ontstaan zijn. Daaraan werken wij als provincie actief mee, zoals de mogelijke samenwerking met FrieslandCampina. Deze nieuwe samenwerkingsverbanden komen ook voort uit verschillende proeftuinen die binnenkort gaan starten. De betrokken partijen doen dat omdat zij de provinciale ambitie en doelen ondersteunen en samen willen werken aan de verandering in de keten.

Een belangrijk vraagstuk blijft de financiering van de transitie. Als de samenleving blijft inzetten op voedsel tegen de laagste prijs, en ons consumptiepatroon niet verandert, lijkt de transitie lastiger. Hierbij zijn dus alle ketenpartners nodig.

8. *Deelt u de observatie dat niet alleen de boeren, maar ook de retail en de consumenten moeten bijdragen om tot een succesvolle transitie te komen?*

Antwoord

Ja, wij delen deze observatie en analyse. De ketenaanpak is juist één van de kernpunten van onze aanpak en één van de criteria voor duurzame innovaties. Dat betekent dat één partij uit de keten geen proeftuin kan uitvoeren en dus ook niet voor POP3-subsidie in aanmerking komt. Vandaar dat de openstellingen van 2016, 2017 en 2018 gericht zijn op Samenwerken aan innovaties. Dit betekent dat partijen uit de keten een samenwerkingsverband moeten gaan opzetten, een gezamenlijk projectplan maken en dit daarna samen gaan uitvoeren. Zo doen verschillende partijen mee aan de verandering in de keten. Voorbeelden hiervan zijn de proeftuinen van LTO- vruchtbare kringlopen, Groene Cirkel Kaas en de Groenste familie van Zuid-Holland.

9. *Zo ja, kunt u bij een verkenning naar een set concrete afspraken waarmee Zuid-Holland kan inzetten op de kringlooplandbouw, ook spreken met supermarkten en belangrijke vertegenwoordigers van de voedselindustrie in Zuid-Holland?*

Antwoord

Zeker kunnen wij dat en dat wordt ook gedaan. Dit is niet altijd succesvol omdat de belangrijke partijen op nationaal of zelfs internationale schaal opereren. Via de Transitiecoalitie Voedsel hebben wij zeker deze contacten maar we merken dat laatste tijd dat ook op provinciaal niveau contacten gaan ontstaan. Deze zijn nog in een oriënterend stadium. Dit past goed bij de aanpak van Verbreden en Versnellen die in de volgende coalitieperiode zou kunnen starten.

10. *In Zuid-Holland is het streven naar een kringloop landbouw niet nieuw. Er zijn initiatieven zoals de voedsel families en de innovatieve agenda duurzame landbouw. Deelt u onze ambitie om als provincie een landbouwakkoord te kunnen presenteren? Zo ja, wat gaat u hieraan doen, zo nee, waarom niet?*

Antwoord

De provincie zet aanzienlijk in op de verandering naar een duurzame landbouw- en voedselketen waarbij de samenwerking met de ketenpartners voorop staat. Vooralsnog willen we juist inzetten op de energie die er in deze netwerken en

uitvoeringspraktijk aanwezig is. Daarmee sluiten wij een provinciaal landbouwakkoord echter niet uit, als daar door partijen uit de landbouw- en voedselketen om gevraagd wordt en het helpt bij de realisatie van onze ambitie en het bereiken van onze doelen.

Op de Oogstdag 18 oktober kunt u in het provinciehuis een goede indruk krijgen van de activiteiten, resultaten, effecten, barrières en hobbels van de transitie duurzame landbouw.

Den Haag,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. H.M.M. Koek

drs. J. Smit